

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

9
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 464 sahifa, 30-sentyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqov, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'zR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinova, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va

innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq Markazi xorijiy hamkorlik bo'yicha mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zR Tabiat resurslari vazirligi,
O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o'rne.....	7
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
Qishloq xo'jaligida sug'orish tizimlari boshqaruvini rivojlantirish yo'llari	11
Mirjamilova Hulkar Nurali qizi , assistent	
Yangi O'zbekiston sharoitida o'simliklar karantini tizimi faoliyatini takomillashtirish va iqtisodiy samaradorligini oshirish	15
Alimov Murodkosim Achilovich , mustaqil izlanuvchi	
"Yashil iqtisodiyot" da energetika sohasini investitsion holatining statistik tahlili	20
Umarov Faxriddin Umar o'g'li , katta o'qituvchi	
Yoqilg'i-energetika korxonalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda investitsion faoliyatning ahamiyati	26
Ergashev Muhibbek Aslam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Tog'li hududlarda turizm biznesining rivojlanishi	31
Abduvakil Alimov Komil o'g'li , tayanch doktorant	
Ta'lim turizmining nazariy asoslari va O'zbekistondagi tendensiyalari.....	38
Maxmudova Nodira O'ktamovna , tayanch doktorant	
Turizmga innovatsion texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	43
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , tayanch doktorant	
Mintaqaviy investitsion loyihalarning jozibadorligi tahlillari masalalari	46
Davlyatshayev Akmal Ashurmamatovich , dotsent, i. f. n.	
Yashil iqtisodiyotning tijorat banklaridagi ahamiyati va ularning raqamlashuvi	51
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi , dotsent, PhD	
Turizmni rivojlantirishda "Tourism 4.0" konsepsiyasini joriy etish masalalari	57
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna , mustaqil tadqiqotchi	
Davlat tomonidan qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	62
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD; Jabborov Jahongir Abduvohid o'g'li , magistrant	
Перспективные направления "Зелёной химии" для Республики Узбекистан.....	66
Султанходжаев Бахтиёр Забихуллович	
O'zbekistonda transport va logistika sohasini rivojlantirish strategiyasi	73
Usmonov Botir , magistr	
Hududlarda investitsion faollikni oshirishga qaratilgan mexanizmni takomillashtirish	78
Sunatullayeva Shaxnoza Xurshid qizi , tayanch doktorant	
Qurilish tarmoqlarida boshqaruv faoliyatining iqtisodiy ko'rsatkichlari tahlili.....	82
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich , PhD	
Connection between interest rate on loans, cash flow and turnover of funds	87
Sharbat Abdullaeva , Professor; Sardor Abdullaev , the applicant	
Econometric Analysis of the Impact of IPO on the Market Capitalization of Companies	92
Shakhzod Saydullaev , PhD.	
Davlat xaridlarini takomillashtirishda byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning mohiyati va zarurligi	101
Raximjonov Kamronbek Ilxomjon o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekistonda to'lov tizimining raqamli transformatsiyasining o'ziga xos xususiyatlari.....	105
Otamurodov Shavkat Nusratillayevich , i. f. d. (DSc); Eshqulova Nasiba Normo'minovna , o'qituvchi	
Tijorat banki xizmatlarida ta'lim kreditining o'rne va uni takomillashtirish masalalari.....	110
Eldor Uskanov , mustaqil tadqiqotchi	
Korxonaning strategik boshqaruvini takomillashtirish	114
Maxmudov Nosir Maxmudovich , professor; Elmurodov Faxriddin Farxodovich , magistratura tinglovchisi	

Respublikada kichik biznesni moliya-kredit mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash masalalari.....	120
Ergashev Otamurod Toshtemirovich, PhD	
Mulk iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda muammo va yechimlar.....	125
Ermatov Musojalil Komilovich, kafedra dotsenti v. b.; Abdunazarov Oybek Abdumutalibovich, katta o'qituvchi	
Using intelligent and decision support systems for developing University Curriculum: semi-automated need analysis approach.....	132
Abduraxmanov Zafar Batirovich; Ikromov Sayidolim Ismoilovich	
Challenges of Developing a Competitive Environment in the Context of Economic Liberalization.....	138
Akobirova Nodira Najmiddin qizi, asisstant	
Topical Issues of the Development of Recreational-Tourist and Military-Recreational Activities.....	141
Alimova Guzal Alisherovna, PhD in economics, docent	
Kreditlash jarayonlarida xulq-atvor iqtisodiyoti omilini joriy etish istiqbollari.....	146
Jo'rayeva Sevara Zakirovna, mustaqil izlanuvchi (PhD)	
Portfelli xorijiy investitsiyalarning milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	152
Kamilova Iroda Xusniddinovna, PhD	
Exploring the Ethical Dimensions of Artificial Intelligence in Advancing Human Rights and Sustainability	156
Matkarimova Gulchekhra Abdusamatovna, Professor	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlashning nazariy asoslari.....	163
Maxmudov Rahimjon Xamid o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Barqaror iqtisodiy o'sishga yalpi talab va yalpi taklif omillarining ta'siri.....	170
Nabiyev Ulug'bek Mirodiljon o'g'li, tayanch doktorant	
The potential advantages of implementing the Total Quality Education Management (TQEM) concept	175
Otakulov Makhamadjon, PhD	
Kichik yashil biznesni yanada rivojlanitirish imkoniyatlari.....	181
Raximova Kizlarxon Ne'matjon qizi	
Jamg'armalar investitsiyalar manbasi sifatida.....	185
Sadikova Ra'no Abdullayevna, i. f. n., dots.	
Davlat moliyasining moddiy asosini oshirish orqali iqtisodiy o'sishga erishish	188
Shamsiyev Shuxrat Sayfutdin o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Aholi turmush darajasini oshirishda ijtimoiy himoyaning o'rni	191
Sherjonov Sherjon Alijan o'g'li, mustaqil izlanuvchi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar to'lov qobiliyatini aniqlashning nazariy-uslubiy masalalari.....	196
Adashaliyev Baxtiyorjon Valisher o'g'li, dekan o'rinbosari	
Kichik sanoat zonalari faoliyatini samarali boshqarish tamoyillari	203
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich, dotsent; Adilbekov Allayar Anvarbekovich, magistrant	
Aholini ijtimoiy himoya qilishda pensiya va ijtimoiy nafaqalarning o'rni.....	206
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li, mustaqil izlanuvchisi	
Использование методов управления для повышения эффективности производства на предприятиях.....	212
Алиева Надирахон Абдумаликовна, PhD. доц.; Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи, ст. 3-курса	
Korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlash mexanizmini takomillashtirish.....	217
Z. G. Allaberganov, kafedra dotsenti	
Davlat fiskal (byudjet-soliq) siyosatining aholi bandligiga ta'siri va uni takomillashtirish.....	222
Asatullayev Xurshid Sunatullayevich, i. f. n., professor	
O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlariga raqamli iqtisodiyotni shakllantirish omillari.....	228
Axmedova Yulduz Sunatullayevna, kafedra o'qituvchisi	
Moliyaviy risklarni baholash usullari, boshqaruvdagi yondashuvlari	232
Baymuratova Gulirayxon Tursunbayevna, kafedra dotsenti	

Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda biznes jarayonlarini boshqarish	236
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich , mustaqil izlanuvchi	
Tijorat banklarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning ekonometrik modellashtrish ko'rsatkichlari	242
Berdiyev Akram O'ktamovich , mustaqil izlanuvchi	
Innovatsion muhitni shakllanishi va rivojlanishida investitsiyaning zarurligi	253
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Meva-sabzavotchilik klasterlarida yashil moliyalashtirishning nazariy asoslari va xususiyatlari	258
Botirov Erkinjon Xayitovich , kafedra dotsenti	
O'zbekiston Respublikasida xorijiy investitsiyalarni jalb etish orqali investitsion salohiyatni oshirish	263
G'aybullayev Odil Baxtiyarovich , kafedra dotsenti v. b.	
Tadbirkorlik subyektlarining innovatsion loyihalarini moliyalashtirishni qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	269
Jubanova Bayramgul Aymuratovna , PhD	
Soliq ma'muriyatchiligi va uni raqamlashtirishni ekspert baholash yo'llari	272
Ibragimov Boburshoh Bohodir o'g'li , i. f. d. (PhD), doktorant (DSc)	
Xalqaro standartlarga muvofiq buxgalteriya outsorserlari tomonidan moliyaviy hisobotlarni transformatsiya qilishni takomillashtirish	278
Islomov Alisher Baxtiyor o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	284
Qurbonova Shaxrinnoz , tayanch doktorant	
Yerlarning degradatsiyaga uchrashi va oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar	288
Mamanazarova Nasiba Jo'rayevna , kafedra doktoranti	
Davlat sektorida ichki auditni tashkil etish xususiyatlari	292
Mamirjon Jaloliddinov , mustaqil izlanuvchi	
Финансирование акционерных общества через рынок капитала	297
Муминов Шохжахон Суюнович , ассистент кафедры	
Необходимость развития предпринимательской и страховой деятельности риски на рынке Узбекистана	302
Муютдинов Махмуд Жалелович , независимый исследователь	
Инвестиционная привлекательность как фактор экономического развития страны	307
Назарова Гузал Баходировна	
Tijorat banklarida kreditlash jarayonlarini takomillashtirish masalalari	312
Nozima Abdullayeva , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklarining xizmatlar sohasini kreditlash amaliyotiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili	316
Nurmuxammedov Abdijabbar Yunusovich , kafedra dotsenti v. b.	
Современное решение, которое положительно влияет на логистические услуги и резко снижает смертность на перекрестках	326
Тажимуратов Умид Рузमतovich , Бахриев Иброхим Исометдинович , кандидат медицинских наук, доцент; Жуманиёзов Эркин Худойбергенович , кандидат медицинских наук, доцент; Тажимуратов Рузмат Отажанович , кандидат медицинских наук, Тажимуратов Абдусами Умид угли , ученик 10 класса	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida dividend siyosati va tendensiyalari tahlili	333
Temirov Abdulaziz Alimjanovich , kafedra dotsenti, i. f. n.	
Современное состояние инвестиционного потенциала Республики Узбекистан	339
Топилдиев Соҳибжон Раҳимжонович , DSc; Одилова Дилноза Барнаевна , PhD	
Portfelli xorijiy investitsiyalarni milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi roli	345
Tosheva Ziroat Aliqul qizi	

Kichik biznes subyektlarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-nazariy jihatlarlari	349
To'rayeva Nafisa Odilovna , mustaqil izlanuvchi	
О достижениях Узбекистана в реализации национальных целей и задач устойчивого развития.....	355
Турсун Мухитович Ахмедов , и. ф. д., проф.; Гавхар Рустамовна Хидирова , докторант, и. ф. ф. д., доц.	
Влияние корпоративного управления в зеленой экономике	359
Уринов Бобур Насиллоевич , заведующий кафедрой	
Ko'chmas mulkni soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari.....	366
Fayziyev Farrux Abdullaxojayevich , kafedra dotsenti	
Transport tizimi iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari.....	374
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich , DSc.	
Oliy ta'lim muassasalarida byudjet mablag'laridan samarali foydalanishning ayrim fundamental masalalari	382
Xayriddinov Sh. B. , mustaqil izlanuvchi	
Xalqaro raqamli valyuta bozorini rivojlantirish istiqbollari	385
Xolov Nabijon Qaxramonovich , PhD.	
Nodavlat notijorat tashkilotlarning rivojlanishi va hozirgi shart-sharoitlari	391
Xusanov Otabek Nishonovich , PhD, mustaqil izlanuvchi	
Banklarining aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari.....	396
Elbusinova Umida Xamidullayevna , kafedra dotsenti	
Особенности методики проведения аудита затрат на производство.....	401
Хилола Икрамова Ровшан кизи , базовый докторант	
Ta'lim islohotlarining ma'naviyatdagi o'rni	407
Bekdavlat Aliyev	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	412
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , kafedra dotsenti	
Moliyaviy barqarorligi tushunchasining konseptual mohiyati, turlari va asosiy tavsiflari.....	416
Eshquvatov Aziz Baxtiyorovich , mustaqil izlanuvchi	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy axloqiy konsepsiyalaridagi umumiylik va xususiylik.....	420
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , falsafa fanlari doktori (PhD)	
Yer resurslaridan foydalanishning iqtisodiy va huquqiy asoslari.....	424
Abdurahmanova Muqaddas Toxtasinovna	
Стратегии привлечения иностранных инвестиций для содействия устойчивому экономическому росту в Республике Узбекистан с акцентом на инициативы зеленого развития	431
Нилуфар Зикируллаева Дилмуродовна , аспирант	
Bank tizimi barqarorligini oshirishda kredit risklarining ahamiyati va ularni kamaytirish yo'llari	440
Xolmamatov Farhodjon Kubayevich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, professor	
Baholash faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari va uning huquqiy asoslari	446
Bobirjon Aktamov , mustaqil tadqiqotchi	
Suv resurslaridan foydalanishni iqtisodiy boshqarish samaradorligini kompleks baholash uslubiyoti.....	454
Axmedov Sayfullo Normatovich , t. f. n., mustaqil tadqiqotchi	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini boshqarishni takomillashtirish metodologiyasini ishlab chiqish.....	459
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	

OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ILMIY- TADQIQOT FAOLIYATINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH METODOLOGIYASINI ISHLAB CHIQISH

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li
TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim muassasalari sifatini ta'minlash siyosatiga ega bo'lishi, jamoatchilik uchun ochiqdigi ta'minlanishi ularning strategik boshqaruv qismi sifatida tahlil qilingan. Shuningdek, universitet fanini zamonaviy universitet ta'limi konsepsiyasiga muvofiq tashkil etilishi va mutaxassislar tayyorlashning ikki bosqichli tizimiga o'tish masalalari ko'rib chiqilgan.

Xalqaro standart darajasida tadqiqot faoliyatini rejalashtirish va tashkil etish xususiyatlari, xususan, universitet, institut professor-o'qituvchilar tarkibi va atalabalar ilmiy-tadqiqot faoliyatini boshqa-rishning tashkiliy-metodik jihatlar har tomonlama tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ta'lim konsepsiyasi, ilmiy-tadqiqot faoliyati, rejalashtirish va tashkil etish, oliy ta'lim muassasasi, talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyati, tadqiqot motivatsiyasi.

Abstract: In this article, the fact that educational institutions have a policy of quality assurance and are open to the public is analyzed as part of their strategic management. Also, the organization of university science in accordance with the concept of modern university education and transition to a two-level system of training of specialists were considered.

The features of planning and organization of research activities at the international standard level, in particular, the organizational and methodical aspects of management of scientific research activities of universities, institutes and institutes, were comprehensively analyzed.

Key words: concept of education, research activity, planning and organization, higher education institution, research activity of students, research motivation.

Аннотация: В данной статье тот факт, что образовательные учреждения проводят политику обеспечения качества и открыты для общественности, анализируется как часть их стратегического управления. Также рассмотрены вопросы организации университетской науки в соответствии с концепцией современного университетского образования и перехода на двухуровневую систему подготовки специалистов.

Всесторонне проанализированы особенности планирования и организации научно-исследовательской деятельности на уровне международных стандартов, в частности, организационно-методические аспекты управления научно-исследовательской деятельностью университетов, институтов и институтов.

Ключевые слова: концепция образования, научно-исследовательская деятельность, планирование и организация, высшее учебное заведение, исследовательская деятельность студентов, исследовательская мотивация.

KIRISH

Yangi O'zbekiston taraqqiyotida oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilari asosiy o'quv faoliyati bilan bir qatorda muayyan darajada ilmiy-tadqiqot ishlari bilan ham mashg'ul bo'ladi.

Mazkur jarayon talabalarni o'qitish bilan hamohang bo'lsa-da, doim ham mos kelmaydi. Bu bo'shliqni to'ldirish, metodik ta'minlash pedagog malaka va bilimlarini rivojlantirishning zaruriy sharti hisoblanadi.

Bugungi kunda davlat tomonidan olib borilayotgan oliy ta'limning zamonaviy islohotlari shuni ko'rsatadiki, universitet ta'limining yangi konsepsiyasi va universitetlar faoliyati ko'rsatkichlarini baholash tizimi doirasida oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshligini belgilovchi omillarni aniqlash muhim ahamiyatga ega. Bu ilmiy tadqiqotchilar va talabalar o'rtasidagi ko'rinmas devorning olib tashlanishiga metodik asos bo'ladi.

So'nggi o'n yillikda bilimlarni uzatishga asoslangan universitet ta'lim tizimida sezilarli darajada o'zgarishlar sodir bo'ldi. Bu hodisalar bakalavr va magistrnlarni ikki bosqichli tayyorlashga o'tishga olib keldi. Texnik taraqqiyot va ijtimoiy o'zgarishlar mutaxassisning o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishi, mas'uliyatni o'rganishi va haqiqiy kasb egasi bo'lishiga yordam beradigan yangi ta'limga ehtiyojni yuzaga keltirdi.

Hozirgi vaqtda biz o'zimizni "bilim, qobiliyat, ko'nikma" tushunchasi bilan cheklab qo'ya olmaymiz. Negaki borgan sari raqobatbardoshlikni ta'minlash omili sifatida ta'lim sifatini oshirish maqsadida universitetda kompetensiyaga asoslangan ta'lim metodi ishlab chiqilmoqda.

Universitetlarda ilmiy faoliyatning rivojlanish darajasi va tashkil etilishi ko'p jihatdan darajani belgilab berib, ilm-fan va iqtisodiyotning real sektori integratsiyasini vujudga keltirdi. Bu o'zaro ta'sir shakli kompetensiya xususiyatlariga va pirovardida, universitet bitiruvchilariga bo'lgan talab darajasiga ta'sir qiladi.

Shu bilan birga, talaba ta'limida asosiy e'tibor bilimlarni iste'mol qilishdan mustaqil, faol fikrlashni shakllantirishga, bo'lajak bitiruvchining ijodiy ilmiy salohiyatini rivojlantirishga qaratiladi. Buning sababi, mustaqil ilmiy ish jarayonida talaba ancha faol izlanishlar olib boradi.

U o'quv jarayoniga qaraganda ko'proq darajada voqelikning turli tomonlariga duch keladi, ilmiy muam-molarni aniqlashga harakat qiladi, ularni hal qilish yo'llarini va tadqiqotning rivojlanish yo'nalishlarini belgilay-digan ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar bilan tanishadi.

Ta'kidlash joizki, tadqiqot faoliyati talabalar darsdan tashqari faoliyatning boshqa shakllarini faollashtiradi, talabalarning mustaqil ishlarining turli yo'nalishlarini kengaytiradi.

Bunday innovatsion uslubiyot universitetda ilmiy-tadqiqot faoliyati darajasini rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratishni, ilmiy kadrlar tayyorlash sifati va darajasini oshirishni taqozo etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Ilmiy va texnik faoliyat, bakalvriat va magistratura talabalari orasidan yosh istiqbolli kadrlarni saqlab qolish, ilmiy faoliyat natijalarini yangilash va tijoratlashtirish, universitetlararo, shahar, hududiy ilmiy-tadqiqot dasturlari va grantlarida faol ishtirok etish orqali universitetning ilmiy salohiyatini to'plash hamda xalqaro dara-jada tadqiq etishni o'rgatadi.

Universitet kafedralarida olib borilayotgan ilmiy tadqiqot va ishlanmalar natijalari pirovardida o'quv materi-allariga aylantirilib, o'quv jarayoniga joriy etiladi. Bakalavrlar, magistrlar va doktorantlarni tayyorlash va sifatini oshirishda samaradorlikning ajralmas sharti hisoblanadi.

Bu borada mahalliy olimlardan A. A. Maxmudov "Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni bosh-qarishga oid ayrim nazariy yondashuvlar" sarlavhali maqolasida oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishda byudjet mablag'lari asosiy o'rinni egallashi, moliyalashtirish mablag'larining hajmini mamlakatning ijtimoiy rivojlanish darajasi, aholining daromadi, yalpi ishlab chiqarish mahsulotlari, moddiy bazani mustahkamlash va qo'shimcha moliyalashtirish manbalarini topish, xalq xo'jaligi tarmoqlarining oliy darajadagi mutaxassis kadrlarga bo'lgan ehtiyoji va talablariga qarab belgilanishi lozimligini ta'kidlagan.

O. S. Qahhorov esa "Ta'lim tizimida raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning boshqaruv samaradorligini baholash" degan tadqiqot materialida oliy ta'lim muassasalarining boshqaruv faoliyati samaradorligi, bosh-qaruv tizimi va boshqaruv jarayoni samaradorligining o'zaro ta'siri va omillari, ta'lim muassasasi samarador-ligini baholash ko'rsatkichlari va kadrlar tayyorlovchi kafedralarning ustuvorlik masalalari tadqiq etgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilmiy-tadqiqot faoliyatini samarali boshqarish menejmentning barcha darajalarida universitet rahbariyati uchun ustuvor vazifaga aylanadi va ilmiy tadqiqotlarni rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish, muvofiqlashti-rish va faollashtirishni o'z ichiga oladi:

- umuman universitet;
- tarkibiy bo'linmalar – universitet tarmoqlari;
- universitet kafedralarining professor-o'qituvchilari;
- aspirantlar va universitet talabalari [3].

Kafedraning ilmiy faoliyatini boshqarish quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

- kafedra professor-o'qituvchilarining ilmiy-tadqiqot faoliyatini rejalashtirish va ilmiy-tadqiqot ishlari (ITI) rejalarini tuzish;
- ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish uchun xo'jalik shartnomalarini tayyorlash, tuzish va rasmiylashtirish;
- ilmiy maqolalar, monografiyalar, to'liq matnli ma'ruzalar tayyorlash va ularni nashr qilish;
- ilmiy va ilmiy-amaliy konferensiyalar, seminarlar tashkil etish va o'tkazish;

- kafedra profili bo'yicha forumlar, ko'rgazmalar, tanlovlar o'tkazish;
- tadqiqot dasturlari, tanlovlar, grantlarda ishtirok etish;
- respublikada va xorijda o'tkaziladigan ilmiy-texnik tadbirlarda ishtirok etish;
- dissertatsiya kengashlarida qatnashish;
- ITIning rejalashtirish va tashkil etish;
- mustaqil tadqiqotchilar ishini rejalashtirish va tashkil etish;
- magistratura ta'lim dasturlari doirasida ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash va magistratura dasturlari;
- ta'lim jarayonida tadqiqot natijalaridan foydalanish;
- ilmiy-uslubiy ishlarni olib borish.

Kafedraning ilmiy-tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi xodimlari va boshqa bo'limlardan jalb etilgan ishtirokchilar orasidan ijodiy guruhlar (jamoalar) yaratishni nazarda tutadi.

Shuni unutmashimiz kerakki, rahbarning asosiy vazifasi ham kafedra, ham alohida tadqiqot loyihalari integratsiyadir.

Shu sababli yuqori malakali xodimning mutlaq vakolatiga kiradigan ishlarni bajarish uchun o'zini erkin qo'yib, vakolatlarni topshirish qobiliyati samarali boshqaruvning asosiy belgilaridan biriga aylanadi.

Muammolarni tahlil qilish, kerakli ma'lumotlarni to'plash, ma'lumotlarni qayta ishlash va dala tadqiqotlarini o'tkazish uchun bakalavriyat va magistratura talabalarining faol guruhlarini jalb qilinishi mumkin.

Bundan tashqari, tadqiqot guruhi ishini samarali tashkil etish qoidalarini shakllantirish kerak:

- jamoada ishni taqsimlashda imkon qadar shaxsiy xususiyatlarni hisobga olish kerak;
- har bir ishtirokchining xususiyatlari, afzalliklari, tajribasi va qobiliyatlari, bu xodimlarning qiziqishi va faolligini oshirishga, ishdan qoniqish va samaradorlikni oshirishga olib keladi;
- jamoaviy faoliyat xodimlarni o'qitish, daromad olish uchun noyob imkoniyat beradi;
- ko'proq malakali ishchilardan bilim, tajriba, ko'nikmalar nazarda tutiladi.

Shu sababli ishchi guruhlarini shakllantirish va vazifalarni taqsimlashda tadqiqot rahbari har bir boshqaruv vazifasini hisobga olishi kerak.

Maxsus bilim, ijodiy faoliyat, qaror qabul qilishni talab qiluvchi "malakali" qismdan va "texnik" qismdan iborat:

- tadqiqot jarayonida ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash uchun muammolarni tahlil qilish, loyihalash, ma'lumotlarni qayta ishlash, dala tadqiqotlarini o'tkazish, qabul qilingan qarorlarni uzatish, talabalar va tadqiqotchilarning faol guruhlarini jalb qilishingiz mumkin;
- jamoa a'zolarini qo'llab-quvvatlash va himoya qilish, samimiy qiziqish, e'tibor va ishtirok etish jamoada samarali ish munosabatlarini o'rnatishga yordam beradi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy rahbar o'z qo'l ostidagi tadqiqotchilarning ma'naviy otasi vazifasini o'tashi lozim:

- xodimlar, oddiy ishchi bilan do'stona, teng munosabatlarni saqlash jamoa ichidagi muhitni yaxshilash va ortiqcha munosabatlarga yo'l qo'yilmasligini bilishi kerak;
- etakchini jamoaning qolgan qismidan ajratib turadigan chiziqli saqlashga o'rgatish lozim.

Bunga e'tibor bermaslik, odatda, intizomning pasayishiga, bo'ysunishning buzilishiga, bajarish muddati va sifatiga olib keladi. Masalan:

- tadqiqot ishlari, sustlik va demagogiyaning sodir qiladi.

Shaxsiy va jamoaviy muvaffaqiyatni rag'batlantirishga alohida e'tibor berilishi kerak:

- bu jamoaning muvaffaqiyatini rag'batlantiradi;
- tadqiqot faoliyatining umumiy muvaffaqiyati va aniqlangan muammolarni hal qilishda eng ilg'or usullarni qo'llash uchun nostandart yondashuvlarni qo'llab-quvvatlash muhim;
- ijodiy yechimlar va tanqidiy, muqobil qarashlar.

Menejer loyihada yuzaga keladigan muammolarni va ularni muhokama qilish uchun ochiq ekanligiga ishonchi hosil qilish malakali va diqqat bilan ko'rib chiqiladi.

Ushbu qoida xodimning (lekin jamoaning emas) xato qilish huquqini tan olish va xavfli, nostandart, eksperimental qarorlar qabul qilishda mumkin bo'lgan muvaffaqiyatsizliklarga toqat qilish bilan qo'llab-quvvatlanishi kerak.

Universitetda ilmiy faoliyatni boshqarishda magistratura tadqiqotini tashkil etishga alohida e'tibor beriladi. Magistrnlarni tayyorlashda malakaga asoslangan yondashuv degani emas, magistrning individual bilim va

ko'nikmalarni egallashi va ularni kompleksda o'zlashtirishi, ya'ni shakllanishi tizimli fikrlash, o'rganish qobiliyati, aql-zakovat va ijodkorlik kabi qobiliyatlarni rivojlantirish kerak.

Talablar bilan uzliksiz ishlash (magistr) modelini yaratadi. Mutaxassis modeli deganda biz keng ma'noda professional, ijtimoiy-psixologik, ijodiy mahsulni tushunamiz.

Mutaxassisning bozor iqtisodiyoti sharoitidan kelib yaiqib ishlashi ijtimoiy, ilmiy va texnik talablarga mos natijalarga erishish qobiliyatini belgilaydigan shaxsiy fazilatga o'rgatadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Magistratura dasturlari, ta'lim bloklarining quyidagi turlarini o'z ichiga oladi:

- an'anaviy va kasbiy ta'lim,
- ilmiy-pedagogik faoliyat kabilarni.

Garchi ta'limni o'qitishning optimal shakli magistratura tayyorlashda, ya'ni ilmiy va pedagogik faollikni mustaqil ravishda egallashda bilish uslubining tug'ilishini belgilaydi, oxir-oqibat uning salohiyatini isbotlaydigan yangi bilim va yechimlarni yuzaga chiqaradi.

Magistrni tayyorlash katta ilmiy tajriba-sinov ishlarini bajarishni talab qiladi. Masalan, hajm, ya'ni magistr nafaqat jarayonni tushunishi, balki ilmiy tadqiqot usullari, olingan ilmiy natijalarni sharhlay bilishi kerak. Bundan tashqari, ishning amaliy ahamiyatini ko'rsatishi zarur.

Magistrning ta'lim traektoriyasi ilmiy g'oyadan ilmiy eksperimentga va tadqiqot ishining amaliy ahamiyatiga o'tadi.

Qobiliyatlarning barqaror tabiati:

- reja tuzish darajasida – ijodiy vazifani shakllantirish, muammoni ko'rish;
- rejani amalga oshirish darajasida – ilmiy muammoni hal qilish qobiliyatiga ega bo'lish vazifasi, ilmiy baholash mezonlarini ishlab chiqish va yechim variantlarini tahlil qilish;
- yakuniy qaror darajasida – ilmiy faoliyatni oqilona tashkil etish;
- belgilangan maqsadga erishish.

Har qanday boshqa faoliyat kabi talabalarining tadqiqot ishlari har tomonlama boshqarishni ham talab qilinadi.

Talabalarining ilmiy-tadqiqot faoliyatini rejalashtirish quyidagilarni anglatadi:

- talabalarining universitet ilmiy faoliyatida ishtirok etishining me'yoriy ko'rsatkichlarini ishlab chiqish;
- kafedraning ilmiy-tadqiqot faoliyatining istiqbolli yo'nalishlari va ilmiy-tadqiqot faoliyatining o'ziga xos mavzularini belgilash, ularga talabalarni jalb qilish tavsiya etiladi;
- universitetning tarkibiy bo'linmalarida (kafedralarida) talabalarining ilmiy-tadqiqot ishlari rejasini ishlab chiqish;
- talabalar uchun individual darslarni rejalashtirish, ilmiy seksiyalar, to'garaklar tashkil qilish;
- idoraviy tadqiqot mavzulari bo'yicha ilmiy ishlar tanlovlarini o'tkazish;
- ITI uchun tanlovlar va grantlar monitoringi asosida talabalarining universitetning ilmiy faoliyatida ishtirokini kuchaytirishni rejalashtirish kabilarni.

Talabalar uchun ITIning tashkil etish deganda talabalarga ilmiy-metodik yordam ko'rsatish va ularning fan bo'yicha mustaqil o'qishlari uchun moddiy-metodik yordam yaratishga qaratilgan universitetning barcha bo'limlari faoliyatini qamrab olgan faoliyat tizimi tushuniladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

ITI o'qituvchilarning ochiqqligini, muammolarni muhokama qilish va yechimlarni topish qobiliyatini, konstruktiv tanqidni, xato qilish huquqini berishni, talabalarining ishlariga samimiy qiziqishni, shaxsiy va kasbiy yetuklik darajasiga qarab talablar va ishtirok etish shakllarini farqlashni belgilaydi: yoshi, bilimi, qobiliyati va kafedraning ilmiy hayotida ishtirok etish istagini.

Biz zamonaviy o'qituvchi moslashuvchan foydalanishi mumkin bo'lgan, shuningdek, baholash tizimiga rasmiy ravishda kiritilishi mumkin bo'lgan keng ko'lamli haqiqiy rag'batlarni unutmasligimiz kerak.

Talabalar o'quvchilarni ilmiy faoliyatga bevosita va bilvosita moddiy rag'batlantirish uchun ta'lim tizimining imkoniyatlaridan ijodiy foydalanishlari mumkin, masalan:

- talabalar grantlarda qatnashish;
- talabalar va yosh olimlar uchun o'tkaziladigan ilmiy tanlovlarda ishtirok etish;

- tuzilgan xo'jalik shartnomalari bo'yicha kafedraning ilmiy-tadqiqot ishlarini amalga oshirishda ishtirok etish;
- universitetning ilmiy faoliyatida ishtirok etish uchun oshirilgan stipendiyalar berish;
- ilmiy-tadqiqot faoliyati natijalarini universitetda chop etiladigan ilmiy ishlar to'plamlarida bepul nashr etish imkoniyati;
- ilmiy tanlovlar va olimpiadalarda g'olib chiqqanlik uchun qimmatbaho sovg'alar bilan taqdirlash;
- yuqori darajadagi ilmiy tadbirlarda ishtirok etish imkoniyati;
- o'z bo'limingiz, institutingiz, universitetingizni tanlov tadbirlarida, konferensiyalar, forumlar, ilmiy-texnik mahsulotlar yarmarkalarida va hokazolarda taqdim etish imkoniyati.

Talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyati uchun qobiliyatlarini tizimli va bosqichma-bosqich rivojlantirish zarur. Bu yerda ta'lim faoliyatini tashkil etish shakli hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Talabalarning ilmiy, ijtimoiy va ta'lim faoliyatining integratsiyasi. Talabalarning mustaqil ijodiy fikrlashini faollashtiradigan va ularni ilmiy izlanishga tayyorlaydigan asosiy tamoyillar quyidagilardan iborat:

- diqqatni nazariy materialni takrorlashdan, ma'ruzalarda olingan bilimlarni mustahkamlashdan harakat orqali o'rganishga o'tkazish;
- real aniq vaziyatlarni aniqlash va hal qilish foydasiga standart javoblarni izlashdan bosh tortish;
- vaqt va mazmun chegaralarida o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish imkonini beruvchi fan dasturiga moslashuvchan yondashuv;
- ishbilarmonlik o'yinlari usulidan faol foydalanish, tashkiliy usullardan ishonchli foydalanish boshqaruv muammolarini hal qilish vositalari;
- talabalarning mustaqil ishlarini, mustaqil ta'limini tashkil etishga e'tibor berish materiallari;
- talabalarga individual yondashish, ixtiyoriy ravishda individual chuqur o'rganish;
- fanlarning mavzulari va bo'limlari. Yo'naltiruvchi xarakterdagi individual maslahatlashuvlarning rolini oshirish;
- doimiy tashviqot va tadqiqot ishlarini ommalashtirish, motivatsiya, talabalarning faol qismi ongida ilmiy ehtiyojni anglashni shakllantirish;
- o'quvchida ma'lum madaniy darajani, muayyan muloqot qobiliyatlarini va jamoaviy harakatlarda ishtirok etishni tarbiyalash, ijodiy fikrlash tarzini rivojlantirish va faol hayotiy pozitsiya bo'lishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Выходцева Е. А. Управление научно-исследовательской деятельностью студентов / Е. А. Выходцева, М. Н. Гусева // «Студенческая наука» секция «научный потенциал студенчества – университету. Взгляд через поколения»: материалы IX Межвузовской научно-практической конференции. – № 1. – М.: ГУУ, 2014. – 323 с. ISSN 1991-5497.
2. Выходцева Е. А. Проектное управление формированием корпоративной культуры // Вестник университет. Государственный университет управления. – 2014. – № 1. – С. 188–194
3. Резник С. Д. Управление кафедрой: учебник. – М.: Инфра-М, 2011. – 640 с. – ISSN 1609-1442.
4. Черникова В. Е. Духовность как системообразующий фактор современного образования // Наука. Инновации. Технологии. 2011. №76. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/duhovnost-kak-sistemoobrazuyuschiy-faktor-sovremen-nogo-obrazovaniya> (дата обращения: 19.04).
5. Gafforova, G. G., Khaitmetov, R. K., & Madalimov, T. A. (2020). A Strategy of Action as a Complex System. // International Scientific Journal Theoretical & Applied Science, 90(10). – pp. 448–452.
6. G'affarova G., Abdullaev A. Axborotlashgan jamiyatda ma'naviy hayotning o'ziga xos xususiyatlari. // Academic research in educational sciences. Special Issue 2. 2021.
7. Makhmudova G., G'affarova G., Jalalova G. O'zbekistonda islohatlar jarayonini tahlil etish va amalga oshirishning konseptual-falsafiy metodologiyasi. – 2020. – 176 b.
8. Gaffarova, G. G. (2020). Strategy of activity and systematical approach. International Journal of Psychosocial Rehabilitation. London, United Kingdom, 24, Issue-5, May. – pp. 6645–6651.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.